

Висновки. Створення регіональних галузевих кластерів та інноваційних підприємств з випуску наукомісткої, екологічної (безвідходної), високотехнологічної продукції з ефективним використанням наявних у регіоні та за його межами інтелектуальних ресурсів є вкрай необхідним, особливо у рекреаційних територіях, до яких можна віднести Дрогобиччину.

Оскільки вирішення еколого-економічних проблем неможливе в межах одного регіону, постає необхідність включення його у міжнародні мережі інноваційних структур, забезпечення трансферу інноваційних технологій.

Література

1. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : монографія / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук. – К. : Вид-во КНЕУ, 2003. – 394 с.
2. Бирюков В.Л. Некоторые проблемы создания региональной экологической службы мониторинга природно-технических систем / В.Л. Бирюков, В.В. Довгуша, М.Н. Тихонов // Экономика природопользования : журнал. – 1996. – № 1. – С. 36-35.
3. Божкова В.В. Методические основы управления экологическими рисками инноваций на уровнях государства, региона и предприятия / В.В. Божкова // Инновационное развитие топливно-энергетического комплекса: проблемы и возможности / под общ. ред. Г.К. Вороновского, И.В. Недина. – К. : Изд-во "Знання України", 2004. – С. 156-161.
4. Вайзеккер Э. Фактор четыре. Затрат – половина, отдача – двойная. Новый доклад Римскому клубу / Э. Вайзеккер, Э. Ловинс, Л. Ловинс : пер. с англ. А.П. Заварницына и В.Д. Новикова / под ред. акад. Г.А. Месяца. – М. : Изд-во "Academia". – 2000. – 384 с.
5. Гаман М.В. Державне регулювання інноваціями України та зарубіжний досвід : монографія / М.В. Гаман. – К. : Вид-во "Вікторія", 2004. – 312 с.
6. Геєць В.М. Інноваційний шлях розвитку та економічне зростання / В.М. Геєць // Інноваційна Україна : наук. зб. – 2005. – Вип. 7. – К. : Вид-во НТУ "КПІ". – С. 38-42.
7. Дорофиев В.В. Управление научно-техническим потенциалом региона / В.В. Дорофиев. – К. : Изд-во УкрИНТЭИ, 1995. – 216 с.
8. Израэль Ю.А. Экология и контроль состояния природной среды / Ю.А. Израэль. – Л. : Гидрометеиздат, 1979. – 376 с.
9. Ильяшенко С.Н. Теоретические основы экономического регулирования экологичности технологий предприятий ТЭК / С.Н. Ильяшенко, О.В. Прокопенко // Инновационное развитие топливно-энергетического комплекса: проблемы и возможности / под общ. ред. Г.К. Вороновского, И.В. Недина. – К. : Изд-во "Знання України", 2004. – С. 139-147.
10. Интернет – сторінка Міжнародної асоціації наукових парків (МАНП). [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://techpark.al.ru>.
11. Лапко Е. Экологический фактор в инновационной деятельности / Елена Лапко // Экономика Украины : политико-эконом. журнал. – 1998. – № 8. – С. 69-75.
12. Мищенко Е.В. Организационно-экономические принципы формирования мониторинга лесов / Е.В. Мищенко // Бизнес Информ : науч. журнал. – 1999. – № 21-22. – С. 81-85.
13. Одрехівський М.В. Маркетингово-орієнтоване управління рекреаційними інноваційними підприємствами / Микола Васильович Одрехівський. – Дрогобич : РВ ДДПУ ім. Івана Франка, 2009. – 488 с.

Башнянин Г.И., Городиский Т.И., Иванченко Г.В. Кластеризация как фактор повышения инновационности и экологизации экономики региона

Исследованы возможности решения эколого-экономических проблем рекреационных территорий путём их кластеризации и создания соответственных инновационных структур. Предложена модель развития топливно-энергетического и машиностроительного комплексов Дрогобиччины путём создания соответственных региональных кластеров.

Ключевые слова: топливно-энергетический кластер, машиностроительный кластер, инновационные структуры, экологизация предприятий.

Bashnyanin G.I., Gorodysky T.I., Ivanchenko G.V. Clustering as a factor of increasing the innovative and ecologization of region's economy

The possibilities of solving environmental and economic problems of recreational areas by their clustering and the creation of appropriate innovative structures are investigated. The model of the development of Drohobych Region fuel-and-energy and engineering complexes through the creation of appropriate regional clusters is proposed.

Keywords: fuel and energy cluster, machine building cluster, innovative structures, ecologization of enterprises.

УДК 336.113:339.9

Проф. Б.А. Карпінський, канд. екон. наук;

доц. В.Я. Дубик, канд. екон. наук – Львівська державна фінансова академія

ЕФЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ І ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Проаналізовано основні ефекти забезпечення фінансової безпеки торговельних відносин України і Європейського Союзу в умовах глобалізації. Розглянуто фінансову глобалізацію як взаємозалежність і взаємовплив національних економік, політичних і соціальних систем, торговельних відносин між країнами під кутом зору залучення фінансів, а відтак розвитку світової фінансової системи.

Ключові слова: фінансова глобалізація, євроінтеграція, торговельні відносини, фінансова безпека, ефекти зовнішньоторговельного співробітництва, "ефект втягвання".

Вступ. Стратегічний масштаб розвитку міжнародної діяльності є наслідком потреб та, відповідно, спрямованості управлінських рішень до фінансової глобалізації у планетному вимірі, який має відчутний вплив й на фінансово-економічну безпеку кожної з держав світової спільноти. Глобалізаційні економічні та фінансові процеси займають домінуюче місце в активізації світових трансформацій з другої половини ХХ ст.

Зазначимо, що термін "глобалізація" (всесвітній, загальний) донедавна практично не використовували. Так, якщо потрібно було дати оцінку загальнопланетних економічних процесів, вживали термін "інтернаціоналізація" – посилення взаємозв'язків і взаємозалежності економік окремих країн, вплив міжнародних торговельно-економічних відносин на національні економіки, участь держав у світовому господарстві [2, с. 99]. Якщо тлумачити фінансово-економічну глобалізацію під таким кутом зору, то стає зрозуміло, що подібні зміни відбувалися в соціумі задовго до ХХ-ХХІ ст. Зокрема, у науковій літературі є твердження, що процес глобалізації розпочався ще в ХVІ ст. [18, с. 46]. Водночас, на погляд авторів цього дослідження, початок фінансової глобалізації можна аргументовано віднести й до більш раннього періоду і він пов'язаний з потребою розвитку континентальних торговельних обмінів, формуванням розгалуженої системи торговельних шляхів та виділенням світового цінового еквівалента в торговельних відносинах – золота. Практично у формуванні фінансової глобалізації можливо виділити окремі періоди, які характерні своїми проявами.

Однак всеохопна – тотальна світова взаємозалежність, особливо в системі торговельних відносин, все ж припадає на останні десятиліття ХХ ст., і вона зумовлена прогресом в становленні та розумінні методології управління

як апарату стимуляції сучасного глобалізаційного розвитку. Саме у цей період спостерігається різка інтенсифікація торговельних, політичних, культурних, економічних, соціальних та фінансових зв'язків, домінування американської системи цінностей, поступ технологічної революції, неспроможність окремих держав подолати глобальні проблеми сучасності.

Під тиском глобалізації додаткового навантаження зазнають так звані "перехідні" суспільства, до яких належать постсоціалістичні (за соціально-економічною системою) держави. У такому випадку надзвичайно актуальним питанням стає оцінювання прояву особливостей економічної безпеки даних держав у глобалізаційному світі. Практично завдання полягає не лише у реальному усвідомленні сутності глобальних взаємовпливів на стан економічної безпеки, але й у визначенні місця, яке має посісти за нових умов держава. Останнє потребує не лише простого коригування традиційної соціально-економічної системи, яка впливає на економічний розвиток, а й визначення перспективної траєкторії підвищення економічної безпеки з урахуванням власних особливостей та пріоритетів (зокрема, у торговельних відносинах), з метою використання глобалізаційних фінансових процесів для посилення фінансової могутності держави.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми розвитку глобалізаційних процесів, фінансової системи в сучасних умовах, визначення основних форм вираження ефекту зовнішньоторговельного співробітництва між різними країнами досліджували у свої роботах зарубіжні та вітчизняні науковці, зокрема Т. Левіт, К. Оме, Ян Недервін, А. Тейлор, Р. Родес, М. Кастельс, Р. Коуз, Н. Дуглас, О. Білорус, С. Долгов, І. Владімірова, К. Воронов, О. Кардамонов, І. Лукинов, Д. Лук'яненко, В. Лукашевич, С. Соколенко, В. Сухарський, А. Філіпченко, І. Хоминич та ін. У їхніх наукових доробках розглянуто сучасний стан розвитку світової економіки, фінансових та торговельних взаємовідносин під впливом глобалізації. Однак і донині залишається багато питань щодо глобалізаційних процесів у розвитку світогосподарських та фінансових зв'язків, які потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз основних ефектів забезпечення фінансової безпеки торговельних відносин України з Європейським Союзом в умовах глобалізації, визначення особливостей формування зовнішньоторговельних відносин України та країн ЄС з врахуванням специфіки сучасних світогосподарських трансформацій та виокремлення "ефекту втягування" країн у світові глобалізаційні процеси.

Виклад основного матеріалу. На погляд багатьох економістів, в Україні є достатні стартові умови для того, щоб поступово інтегруватися в загальносвітові процеси. Вона має потужний науково-технічний, інтелектуальний потенціал, висококваліфіковану робочу силу і розташована у надзвичайно вигідному місці геополітичного простору, що є визначальним у системі сучасного виробництва. Адміністративно-командні механізми значною мірою підірвані, що створило можливості остаточного й швидкого скасування тоталітарної системи і побудови сучасних економічних форм та управлінських механізмів, не обтяжених минулим.

Участь України у євроінтеграційному процесі та розширення на цій основі зовнішньоторговельного обігу дають їй змогу ефективно вирішувати багато проблем. При цьому наголосимо, що, саме економічні та політичні інтереси Заходу у контексті інтеграції дають змогу Україні зосередити увагу розвинених країн на власних соціально-економічних негараздах, а відтак розраховувати на фінансову і економічну допомогу [1, с. 359]. Країни Європейського Союзу зацікавлені в українському ринку, який має значну ємність і становить винятковий синтез дешевої, але висококваліфікованої робочої сили та вигідного економічного розташування.

У поглибленні торговельних відносин України із країнами Європейського Союзу визначальне значення відіграє фактор ефективності. Наголосимо, що оцінка ефективності зовнішньоторговельного співробітництва між Україною та ЄС зумовлюється виявленням реально існуючих господарських та підприємницьких інтересів, тобто економічної мотивації участі економічних суб'єктів у зовнішньоторговельній діяльності. На наш погляд, під час розроблення стратегії розвитку торговельних відносин між Україною та країнами ЄС питання ефективності повинні стати одними із ключових засад їх розвитку. З огляду на це, проаналізуємо головні прояви ефекту у зовнішньоторговельних відносинах України з країнами ЄС.

Виходячи із загальних теоретико-методичних засад міжнародних економічних відносин, зазначимо, що основними формами вираження ефекту зовнішньоторговельного співробітництва будь-якої країни є: зовнішньоторговельний ефект, науково-технічний ефект, ефект спеціалізації та кооперування, ефект виграшу часу, ефект подолання дефіциту ресурсів, ефект збереження ресурсів на майбутнє [16, с. 17] (рис. 1). Виходячи з даних цього рисунка, коротко зупинимось на характерних ознаках кожного із наведених ефектів.

Зовнішньоторговельний ефект. Вперше пояснив джерело переваг (ефекту) зовнішньої торгівлі шотландський економіст А. Сміт в межах теорії абсолютних переваг, згідно з якою країна експортує товари, виробництво яких є дешевшим, ніж в інших країнах [17, с. 371]. Англієць Д. Рікардо розширив концепцію А. Сміта теорією порівняльних переваг, згідно з якою країна може одержувати зовнішньоторговельний ефект, навіть експортуючи товари, виробництво яких дорожче, ніж в іншій країні, але є дешевшим відносно інших товарів, які виробляють на території цієї держави [30, с. 107].

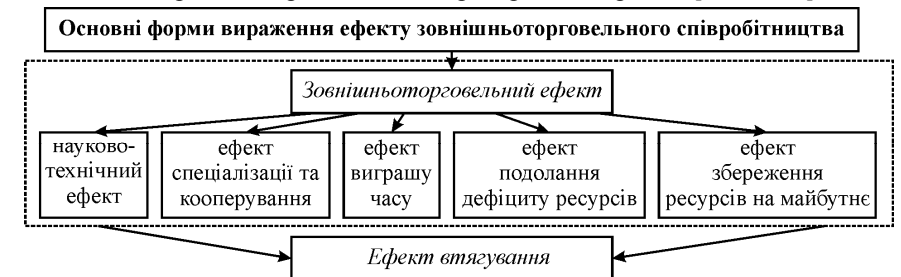

Рис. 1. Форми вираження ефекту зовнішньоторговельного співробітництва з урахуванням ефекту "втягування"

В економічному вченні Хекшера-Оліна наголошено, що в різних державах встановлюють різні ціни факторів виробництва. Країнам з надлишком робочої сили вигідніше виробляти і експортувати трудомісткі товари. Доповненням цієї теорії є дослідження В. Леонт'єва (так званий "парадокс Леонт'єва") [24, с. 93-139]. Сутність "парадоксу" розкривається у межах неотехнологічних теорій зовнішньої торгівлі, що пояснюють її природу впливом ще одного фактора – науково-технічного прогресу. Тому вплив науково-технічного фактора оцінюють найчастіше окремо.

Отже, зовнішньоторговельний ефект враховує відмінності між країнами двох типів: по-перше, в умовах виробництва певного товару, що виражаються у різному рівні витрат виробництва; по-друге, у цінній структурі, коли рівень цін на цей товар по-різному наближається до середнього світового рівня. Теорію Д. Рікардо було вдосконалено спочатку у працях відомих економістів Е. Хекшера [23, с. 73] і Б. Оліна [26, с. 73], пізніше – П. Самуельсона [31, с. 181-197], М. Портера [29, с. 191], тому її називають моделлю Хекшера-Оліна – Самуельсона, а також концепцією конкурентної переваги країни Портера. Згідно з теорією Хекшера-Оліна, причинами, які визначають різницю у відносних цінах на фактори виробництва та порівняльні переваги країн, є відносна наявність факторів виробництва чи наділення факторами виробництва. Тому модель Хекшера-Оліна отримала назву теорії пропорційності факторів або наділення факторами.

Ця модель стверджує, що країна буде експортувати товари (матиме порівняльні переваги у випуску певної продукції), виробництво яких найбільше потребує дешевих факторів виробництва, яких є в країні у достатній кількості, а також імпортуватиме товари, у виробництві яких переважно використовують дорожчі фактори виробництва, яких не вистачає у цій країні. Тобто країна багата на працю, буде експортувати працемісткі та імпортувати капіталомісткі товари.

Загалом, відповідно до неокласичної теорії Хекшера-Оліна, ефективність взаємної торгівлі базується на різниці економічної структури країн. Торговля повинна бути найефективнішою між країнами з максимально різними структурами економіки, що зумовлює різницю у факторах виробництва, а однорідне виробництво варто зосередити в одній країні. Отже, ефективність торгівлі пов'язана з посиленням міжгалузевої спеціалізації виробництва. Отож, модель Хекшера-Оліна є доцільною для аналізу причин розвитку та характеру торговельних зв'язків і їх ефективності між Україною та Європейським Союзом.

Науково-технічний ефект. У сучасній зовнішньоторговельній діяльності значення технологічного компоненту постійно зростає і ґрунтується на досягненні нових результатів науково-технічних робіт в умовах обміну технологіями, підвищенні кваліфікації працівників, спільному проведенні наукових досліджень.

Ефект спеціалізації та кооперування. Цей ефект називають джерелом підвищення конкурентоздатності вітчизняних товарів. Основними проявами його є використання продукції іноземного партнера як комплектувальних

частин, економія на збільшенні обсягів виробництва і зменшенні видатків виробництва одиниці продукції.

Ефект виграшу часу. Цей ефект проявляється у швидшому одержанні економічного результату. Так, у випадку експорту, раніший вихід на світовий ринок з новим товаром може забезпечити ріст конкурентоздатності та буде сприяти збільшенню попиту. Під час імпорту виграш часу може проявитись за рахунок швидкої поставки товарів, необхідних для реконструкції підприємства, випереджаючого налагодження виробництва, оперативного надання ліцензії на використання нової технології або "ноу-хау".

Ефект подолання дефіциту ресурсів. Зниження залежності вітчизняного виробництва від іноземних ресурсів (матеріальних, трудових, інвестиційних, науково-технічних) дає змогу збільшити випуск продукції, підвищити її якість, обсяги надання послуг як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Особливості оцінки ефективності пов'язані у цьому випадку з характером зовнішньоекономічної операції, тобто способом "з'єднання" ресурсів (зустрічна торгівля, наукова і виробнича кооперація, спільне будівництво і виробництво).

Ефект збереження ресурсів на майбутнє. Цього ефекту досягають шляхом формування сприятливої імпоротної політики щодо ввозу сировинних ресурсів з-за кордону. Окрім прояву окреслених ефектів щодо зовнішньоторговельного співробітництва, додатково під час розгляду впливу фінансової глобалізації на економічну безпеку конкуруючих держав, доцільно враховувати процес активізації "ефекту втягування", яка характеризується тенденцією на нарощування (рис. 2).

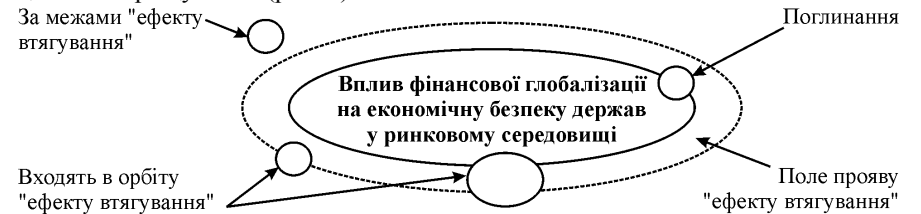

Рис. 2. Прояв та активізація ефекту "втягування" за впливу фінансової глобалізації на економічну безпеку конкуруючих держав

З рис. 2 випливає, що можливі певні типові варіанти прояву ефекту "втягування" за впливу фінансової глобалізації на економічну безпеку конкуруючих держав у ринкових умовах. Зокрема, за першим сценарієм держави можуть входити в поле тяжіння великої економічної системи, не змінюючи при цьому власних інтересів у ринкових умовах, за другим – економічна система слабкої держави не витримує конкурентних переваг сильнішої та просто поглинається у ринковому середовищі. За межами ефекту "втягування" у глобалізованому світі можуть залишатися держави, які володіють нестійкою економічною системою, але які не є цікавими з фінансового погляду для більш сильних і стабільних економічних систем.

Поле впливу конкретної держави на інші економічні системи визначається з рейтингової позиції щодо ВВП на душу населення. Чим вона вища,

тим більший вплив на навколишнє фінансове середовище здійснює держава. Зокрема, це видно на прикладі Швейцарії, яка має величезний ВВП на душу населення. Однак можливий вплив і через сумарні обсяги ВВП, як це є з Китаєм.

Аксиома: Чим більший ВВП на душу населення у державі тим більший вплив вона може здійснювати у глобалізованому світі на інші економічні системи. У цьому випадку можливо зробити висновок, що кожна сильна економічна система прагне залучити в свій фінансовий простір менш стабільну з метою отримання доступу до її ресурсного потенціалу.

Наголосимо також, що ця тенденція у глобалізованому світі буде лише посилюватись, зменшуючи можливості менш стабільних економік у можливостях використання власного ресурсного забезпечення в інтересах розвитку своєї держави. Боротьба за ресурси у глобалізованому світі має переважно економічний характер.

З огляду на зростаючу роль у сучасному економічному розвитку інституціонального середовища, запропонований перелік, на наш погляд, доцільно доповнити й *інституціональним ефектом*, оскільки участь економічних суб'єктів у зовнішньоторговельних відносинах веде до створення на теренах національної економіки нових інститутів та організацій, які сприяють економічному розвитку. Цей факт спонукає звернутись до однієї з теорій сучасності – неоінституціоналізму. Інституціональна теорія ніколи не відрізнялася внутрішньою однорідністю і мала серйозні концептуальні розбіжності. Проте, все ж можна виокремити кілька загальних ідей, які можна використати у розвитку торговельних відносин України та ЄС.

В основі більшості концепцій предметом вивчення є інституціональне середовище, тобто фундаментальні політичні, соціальні та юридичні правила, у межах яких протікають процеси виробництва й обміну. Прикладами таких основних правил є різні види права, а саме: конституційне, виборче, майнове, контрактне та ін. Правила, що регулюють відносини у публічній сфері, вивчає теорія суспільного вибору (Дж. Б'юкенен [21, с. 132-137], М. Олсон [27, с. 233-245] та ін.); правила, що регулюють відносини у приватній сфері – теорія прав власності (серед її засновників – Р. Коуз [15, с. 136-142], А. Алчіан [19, с. 211-221]).

Трансакційний підхід до вивчення економічних організацій ґрунтується на ідеях Р. Коуза [22, с. 186-205]. Ортодоксальна неокласична теорія розглядала ринок як узгоджений механізм, де немає необхідності враховувати витрати щодо обслуговування угод. Однак насправді, як зазначив Р. Коуз, такі витрати існують, тому під час підписання кожної угоди необхідно проводити переговори, здійснювати нагляд, встановлювати взаємозв'язки, усувати розбіжності. В одному з відгалужень цього підходу головною пояснюючою категорією є витрати виміру кількості та якості товарів і послуг, переданих в угоді. Тут варто назвати праці І. Барцеля [20, с. 27-48] і Д. Норта [25, с. 255-264]. Економічна школа, лідером якої є О. Вільямсон [32, с. 154], розглядає проблему "регуляційних структур" (*governance structure*). Мова йде про механізми, що слугують для оцінювання поведінки учасників контрактних відносин, вирішення суперечок, які виникають, адаптації до несподіваних змін,

застосування санкцій до порушників. Однією з основоположних праць у сфері інституціонально-еволюційної теорії є робота Д. Норта [5], яка характеризує теорію виникнення і зміни інститутів, їхню роль в економіці, що визначає її особливу цінність для аналізу торговельних взаємовідносин України з країнами-членами Євросоюзу.

За цією теорією інститути потрібно розуміти як певні рамки, які структурують діяльність людей, як своєрідні "правила гри" в економіці та суспільстві. А організацією називають співтовариство людей, що створюється на основі інституту. Відтак інститути – це правила гри, а організації – це гравці. У поняття "організація" входять політичні органи й установи (політичні партії, парламенти, місцеві органи влади, державні контролюючі органи), економічні структури (фірми, профспілки, сімейні ферми, кооперативи), суспільні установи (релігійні організації, клуби, спортивні асоціації), а також освітні установи. Інститути ж дають змогу структурувати обмін, зокрема, забезпечити контроль за дотриманням контрактів. Це знижує витрати на здійснення обміну, тобто трансакційні витрати, і сприяє економічній ефективності. Такі інститути не просто підвищують ефективність з погляду оптимальності розподілу ресурсів, а формують так звану "адаптивну ефективність" (поняття, запроваджене П. Пеліканом [28, с. 72]). *Адаптивна ефективність* – здатність суспільства і фірм засвоювати нові знання, розкривати творчі і підприємницькі здібності, заохочувати інвестиції, а також вирішувати нагальні проблеми, що заважають розвиткові.

Загалом, головна ідея теоретичних побудов неоінституціоналізму – не інститути функціонують у рамках економіки, а економіка є підлеглою інституціональним правилам, які сформувався у тривалому історичному розвитку господарства. Отже, неоінституціоналістська теорія має велике значення як для розвитку національної економіки, так і для поглиблення її торговельних зв'язків, оскільки доводить, що прогресивний розвиток останніх можливий лише за умов "ефективного" інституціонального середовища у симбіозі з ефективною діяльністю організацій. Також зауважимо, що превалююча роль зовнішньої торгівлі в розвитку зовнішньоекономічних зв'язків держав (за деякими оцінками, частка торгівлі становить близько 80 % всього обсягу міжнародних економічних відносин) актуалізує дослідження зовнішньоторговельного ефекту. Враховуючи факторонаділеність країн-партнерів, зовнішньоторговельний ефект торговельних зв'язків України з країнами ЄС відповідає класичній теорії міжнародної торгівлі Хекшера-Оліна, відповідно до якої ефективність взаємної торгівлі базується на різниці економічної структури країн. Квінтесенцією класичної теорії є математичне вираження взаємозв'язків економічних суб'єктів, що потребує застосування інших теорій, які дають змогу дослідити якісні характеристики двостороннього співробітництва. Зокрема, концепція інституціонального розвитку Д. Норта пояснює залежність ефективної реалізації двосторонніх зв'язків від стану інституціонального середовища і шляху їх активного розвитку.

Висновки. Україна поступово інтегрується до міжнародних фінансових ринків і наслідки глобалізаційних фінансових процесів стають дедалі від-

чутнішими як для української фінансової системи, так і для її торговельних зв'язків. Позитивний чи негативний вектор змін від глобалізації залежить від рівня розвитку національної економічної та фінансової систем держави. Зважаючи на той факт, що чим могутніша фінансова система держави, тим більше позитивних результатів вона може отримати від процесу глобалізації, в Україні доцільно виробити фінансову політику, здатну протистояти викликам фінансової глобалізації та запобігти негативним наслідкам цього процесу у торговельних відносинах, тобто забезпечити фінансову безпеку країни. Передусім з метою збереження стабільності на національних фінансових ринках необхідна чітка система впливу держави на рух фінансових потоків у країні та приплив іноземного капіталу.

Сучасна держава не може уникнути "ефекту втягування" у глобалізаційні фінансові процеси, тому її фінансову політику потрібно формувати відповідно до факторів розвитку фінансової глобалізації з врахуванням можливостей забезпечення відповідного викликам рівня фінансово-економічної безпеки та з активною орієнтацією на національні інтереси.

Література

1. Верижченко І.О. Вплив глобалізаційних процесів на економіку Франції та уроки для України / І.О. Верижченко // Вплив глобалізації на формування та розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. УАЗТ, 30 трав. 2002 р. – К. : Вид-во УАЗТ, 2002. – С. 359-362.
2. Владимирова И.Г. Глобализация мировой экономики: проблемы и последствия / И.Г. Владимирова // Менеджмент в России и за рубежом. – 2001. – № 3. – С. 97-111.
3. Дубик В.Я. Розвиток зовнішньоторговельних відносин України та країн Європейського Союзу в умовах глобалізації / В.Я. Дубик // Торговля, коммерция, підприємство : зб. наук. праць. – Львів : Вид-во ЛКА. – 2009. – Вип. 10. – С. 82-86.
4. Дубик В.Я. Формування державної фінансової політики в європейських зовнішньоторговельних відносинах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 – "Гроші, фінанси і кредит". – Львів, 2011. – 20 с.
5. Дуглас Н. Ин-ты, институциональные изменения и функционирование экономики / Норт Дуглас : пер. с англ. А. Нестеренко / под ред. Б. Мильнера. – М. : Изд-во Фонд экон. кн. "Начала", 1997. – 180 с.
6. Карпінський Б.А. Фінансове забезпечення підвищення конкурентоспроможності національної продукції – важливий чинник поглиблення зовнішньоторговельних відносин України з країнами Європейського Союзу / Б.А. Карпінський, В.Я. Дубик // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.11. – С. 146-153.
7. Карпінський Б.А. Методологія формування інтегрального індикатора збалансованості фінансової системи України в контексті фінансової безпеки / Б.А. Карпінський // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : Вид-во ПДАБА. – 2008. – № 11. – С. 147-162.
8. Карпінський Б.А. Індикатори фінансової безпеки в контексті збалансованості фінансової системи держави / Б.А. Карпінський // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.2. – С. 131-145.
9. Карпінський Б.А. Збалансованість фінансової системи держави як інтегральний індикатор стану фінансової безпеки / Б.А. Карпінський // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.3. – С. 179-192.
10. Карпінський Б.А. Інтегральний індикатор динаміки збалансованості регіональної фінансової системи в оцінці фінансової безпеки / Б.А. Карпінський // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного ін-ту КНТЕУ : зб. наук. праць. – Сер.: Економічні науки. – Чернівці : Вид-во "Книги-XXI". – 2008. – Вип. II. – С. 31-41.

11. Карпінський Б.А. Основи формування інтегрального індикатора збалансованості фінансової системи України та регіонів з позицій фінансової безпеки / Б.А. Карпінський // Вісник Львівської державної фінансової академії : зб. наук. праць. – Сер.: Економічні науки. – 2008. – № 14. – С. 212-220.
12. Карпінський Б.А. Інтегральний індикатор збалансованості фінансової системи України з огляду фінансової безпеки / Б.А. Карпінський // Aktualne problemy nowoczesnych nauk – 2008 : mater. IV Miedzynar. naukowí-prakt. conf. (16-31 czerwca 2008 roku). T. 2. Ekonomiczne nauki. – Poland, Przemysl : Nauka i studia, 2008. – S. 33-41.
13. Карпінський Б.А. Економічна безпека в контексті нарощування продуктивності економіки України / Б.А. Карпінський // Динамика исследования – 2008 : матер. IV Междунар. науч.-практ. конф. (16-31 юли 2008 година). Икономики. – България, София : Изд-во "Бял ГРАД-БГ" ООД. – 2008. – Т. 1. – С. 54-62.
14. Карпінський Б.А. Інфляційні очікування: прояви та загрози економічній безпеці держави / Б.А. Карпінський // Veda: teorie a praxe – 2008 : mater. IV Mezinar. vedecko-prakt. conf. (16-31 srpna 2008 roku). – Economicke vedy. Dil 1. – Praha : Publishing House "Education and Science" s.r.o., 2008. – S. 58-64.
15. Коуз Р. Фірма, ринок і право / Р. Коуз. – М. : Изд-во "Catalaxy", 1993. – 306 с.
16. Медведев А.Г. Техничко-экономическое обоснование внешнеэкономических операций и международных проектов : учебн.-метод. пособ. [для самост. вивч. дисц.]. – В 2-ух ч. – Ч. 1: Общие положения / А.Г. Медведев. – СПб. : Изд-во СПбИЭИ, 1992. – 39 с.
17. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М., 1962. – 684 с.
18. Україна на шляху європейської інтеграції : наук.-практ зб. матер. / Мін-во екон. України. – К. : Т-во Карла Дуйсберга, 1999. – 236 с.
19. Alchian A.A. Uncertainty, Evolution and Economic Theory / Armen A. Alchian // Journal of Political Economy. – 1950. – № 58. – Pp. 211-221.
20. Barzel Yoram Measurement Cost and the Organization of Markets / Barzel Yoram // Journal of Law and Economics. – 1982. – № 25. – Pp. 27-48.
21. Buchanan James M. The Calculus of Consent / Buchanan James M. and Tullock Gordon // Ann Arbor : University of Michigan Press, 1962. – 384 p.
22. Coase R.H. The Nature of the Firm / Ronald H. Coase // Economical. – 1937. – № 4. – 386 p.
23. Heckscher E.F. The Effect of Foreign Trade on the Distribution of Income. – Economics Tidskrift, in: Heckscher, E.F. and B. Ohlin, Heckscher – Ohlin, Trade Theory (Cambridge, MA: The VIT Press), 1991 (translated, edited and introduced by Harry Flam and M. June Flanders). – 320 p.
24. Leontief Wassily W. Domestic Production and Foreign Trade: The American Position Re-examined / Wassily W. Leontief // In Jagdish Bhagwati (ed.), International Trade: Selected Readings. Middlesex, England: Penguin Books, 1969. – Pp. 93-139.
25. North Douglass C. Government and the Cost of Exchange / Douglass C. North // Journal of Economic History. – 1984. – № 44. – Pp. 255-264.
26. Ohlin B. The Theory of Trade / B. Ohlin // In: Heckscher, E.F. and B. Ohlin, Heckscher – Ohlin, Trade Theory (Cambridge, MA: The VIT Press), 1991 (translated, edited and introduced by Harry Flam and M. June Flanders). – 320 p.
27. Olson Mancur. The Logic of Collective Action / Mancur Olson. – Cambridge : Cambridge University Press, 1965. – 422 p.
28. Pelikan P. The Formation of Incentive Mechanisms in Different Economic Systems / P. Pelikan // In Hedlund, Stefan (ed.). Incentives and Economic Systems. – New York : New York University Press, 1987. – 208 p.
29. Porter M.E. Competitive advantages of nations / M.E. Porter. – New York : Free Press, 1990. – 474 p.
30. Ricardo D. The Principles of Political Economy and Taxation / Ricardo Daviv. – London : J.M. Dent and Sons, 1948. – 502 p.
31. Samuelson P.A. International Factor-Price Equalization Once Again / Paul A. Samuelson // Economic Journal. – 1949. – № 59. – Pp. 181-197.
32. Williamson O.E. The Economic Institutions of Capitalism / Oliver E. Williamson. – New York : Free Press, 1985. – 286 p.

Карпінський Б.А., Дубик В.Я. Эффекты обеспечения финансовой безопасности торговых отношений Украины и Европейского Союза в условиях глобализации

Проанализированы основные эффекты обеспечения финансовой безопасности торговых отношений Украины и Европейского Союза в условиях глобализации. Рассмотрена финансовая глобализация как взаимозависимость и взаимовлияние национальных экономик, политических и социальных систем, торговых отношений между странами с точки зрения привлечения финансов, а затем развития мировой финансовой системы.

Ключевые слова: финансовая глобализация, евроинтеграция, торговые отношения, финансовая безопасность, эффекты внешнеторгового сотрудничества, эффект "втягивания".

Karpinsky B.A., Dubyk V.Ya. The effective financial safety of trade relations between Ukraine and the European Union under globalization

The effective financial safety of trade relations between Ukraine and the European Union under globalization are analyzed. The financial globalization as interdependence and interference of national economies, political and social systems, trade relations between two countries is considered. It needs to add finance and develop the world financial system.

Keywords: financial globalization, European integration, trade relations, financial security, the effects of foreign trade cooperation, "involvement" effect.

УДК 330.131.7

Доц. М.Р. Тимошук¹, канд. екон. наук;
аспір. С.В. Шишковський²; бакалавр О.Р. Лис²; бакалавр М.М. Льода²

ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто сутність та різноманітні підходи до встановлення структури і переліку показників, які утворюють систему економічної безпеки підприємства і відображають умови щодо захисту економічних інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз. Проведено дослідження стану економічної безпеки підприємств Західного регіону України. Проаналізовано стан та динаміку економічної безпеки України загалом. Проведено порівняння рівня індикаторів економічної безпеки країн Європи і України.

Ключові слова: індикатор, економічна безпека, система індикаторів.

Постановка проблеми. Інтеграція України у світовий економічний простір в умовах жорсткої конкуренції на зовнішніх та внутрішньому товарних ринках зумовлюють потребу у дослідженні економічної безпеки підприємств як передумови успішного ведення бізнесу. При цьому постає важлива і актуальна проблема встановлення кількісної оцінки економічної безпеки підприємств, ключовим елементом якої є побудова системи відповідних індикаторів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему оцінювання рівня економічної безпеки підприємств розглянуто у працях таких науковців: І. Бланка, О. Бондаренка, Ф. Євдокімова, А. Єпіфанова, А. Измалкова, Д. Ковальова, С. Капітули, М. Кизима, О. Кузьміна, О. Мельник, І. Мойсеєнко, Ф. Покропивного, Н. Реверчук, О. Федоніна та ін. Водночас концепція формування системи індикаторів оцінювання рівня економічної безпеки не набула належного консенсусного відображення і залишається предметом наукових досліджень.

¹ Львівський інститут банківської справи УБС НБУ;

² НУ "Львівська політехніка"

Мета дослідження обумовлена необхідністю обґрунтування економічної безпеки підприємств, а також встановлення структури і переліку показників, які утворюють цю систему і відображають умови щодо захисту економічних інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Виклад основного матеріалу. Більшість науковців у сукупності показників економічної безпеки підприємств виділяють такі підгрупи: фінансової, кадрової, операційної (виробничо-технологічної), нормативно-правової, інформаційно-аналітичної та екологічної безпеки збуту [1-6].

Розглянемо детальніше склад показників кожної підгрупи. Щодо індикаторів фінансової безпеки, то вони характеризують фінансову стійкість, платоспроможність, обіговість обігових коштів, прибутковість і ділову активність підприємства на підставі таких одиничних показників: обсяг портфеля замовлень, обсяг інвестицій, рентабельність виробництва, розмір заборгованості, питома вага довгострокових кредитів, коефіцієнт автономії, коефіцієнт оборотності обігових запасів тощо. Ця підгрупа індикаторів є найбільш опрацьованою, для більшості з них встановлені порогові значення, однак актуальною залишається проблема формування інтегральної оцінки фінансової безпеки підприємства, позаяк методологія порівняння фактичних значень фінансових індикаторів з нормативними як векторних величин ще потребує розвитку, а їх зведення до скалярного виду не позбавлене суб'єктивізму.

До групи індикаторів кадрової складової економічної безпеки відносять переважно показники плинності кадрів та рівня кваліфікації персоналу. Похідними від цих показників потрібно вважати частку доходу від використання інтелектуальної власності та показник інноваційної активності працівників. Індикатори операційної складової характеризують стан, динаміку та ефективність технології виробництва. До складу показників цієї групи входять: коефіцієнт зношення основних засобів, коефіцієнт завантаження устаткування, фондоозброєність праці, витрати ресурсів на одиницю продукції, темп оновлення основних засобів, рівень конкурентоспроможності продукції тощо. Нормативно-правова складова економічної безпеки підприємств базується на таких показниках: рівень якості юридичного менеджменту, питома вага витрат на юридичні послуги, питома вага оплачених штрафних санкцій у загальній сумі зобов'язань за відповідними господарськими договорами тощо.

З інформаційно-аналітичних індикаторів варто відзначити коефіцієнти повноти та захищеності інформації, а з екологічних – коефіцієнти екологічності продукції, раціонального використання відходів та забруднення довкілля. Для аналізу економічної безпеки було відібрано 8 підприємств Західного регіону України: ПрАТ "Львівський локомотиворемонтний завод", ПАТ "Дрогобицький завод автомобільних кранів", ПАТ "Тернопільський радіозавод "Оріон", ВАТ "Український інститут автобусо-тролейбусобудування", ПрАТ "Івано-Франківський локомотиворемонтний завод", ПАТ "Львівський інструментальний завод", ПАТ "Стрий-інжиніринг", ВАТ "Прикарпатпромарматура". Результати розрахунку індикаторів економічної (фінансової, операційної) безпеки підприємств [6, с. 194-197] наведено у табл. 1, 2.